

Demografia i reconstrucció de famílies a la parròquia de Sant Pere de Rubí al segle XVIII*

Carmen Bencomo Mora

Dolors Ibàñez Mas

Francisco López Molina

Unificar en un treball d'investigació demografia històrica i història de la família¹ pot ser una feina inquietant i atractiva per a l'investigador, tot i que a vegades també pot arribar a ser decebedor en els resultats, sobretot si no hi ha una recerca dels factors que determinen les causes que desencadenen un procés històric.

El segle XVIII català, definit com un segle de transició demogràfica, és la centúria del creixement per excel·lència. Els estudis que s'han realitzat² han cercat amb obstinació les seves causes. L'increment de població comença a estar emmarcat dins d'uns límits, destacant en aquest sentit el treball del professor Antoni Simon, que utilitza les taxes de natalitat i els registres baptismals de cinquanta-una

* Volem agrair al professor Antoni Simon i Tarrés i al senyor Jordi Xercavins i Requesens les aportacions i consells que ens han donat per a la realització d'aquest article.

¹ Un bon article per entendre millor les relacions entre les tres variables demogràfiques i les migracions amb la família és el de R. Rowland, «Movimientos migratorios y edad de acceso al matrimonio en la Península Ibérica», a *Boletín de la Asociación de Demografía Histórica* n. 3, 1987, pp. 41-63.

² Un excel·lent estat de la qüestió és l'article del professor A. Simon i Tarrés, «La demografía histórica en Catalunya. Un balance bibliográfico», a *Boletín de la Asociación de Demografía Histórica* n. 2, 1989, pp. 37-60.

parròquies per a l'obtenció de la població teòrica. El seu estudi acota el creixement català d'aquest segle en un 0,62% anual, amb una taxa de natalitat d'un 40 ‰³. El nostre treball té una petita aportació; utilitzem el mateix mètode però el complementem amb una altra font, les visites pastorals.

L'altre vessant de la nostra investigació se centra en l'anàlisi de les causes d'aquest creixement. Elevada natalitat, disminució de la mortalitat catastròfica i una avançada en l'edat del matrimoni amb «les seves conseqüències sobre la fecunditat, iniciant així un canvi estructural de la població, típic de la transició»⁴, són trets molt comprovables en la recerca d'aquestes causes. Cal destacar també la línia d'investigació, no antagònica, proposada per les professores Anna Cabré i Angels Torrents, en la que l'alta nupcialitat és el factor que desencadena el ràpid creixement català, referint-se bàsicament al s. XIX, però endinsant les seves arrels a finals del segle que ens ocupa⁵.

Totes aquestes i les futures propostes que puguin esdevenir, incloent la nostra, no poden deixar de banda ni oblidar un factor que influeix, a vegades decisivament: les migracions. Aquestes només poden ser estudiades com a factor integrant de la reproducció i del creixement català⁶.

El treball també s'ha realitzat amb el mètode de reconstrucció de famílies, sistema polèmic que fins i tot algunes veus el donen per superat; no sabem què es pot entendre per «superat», quan a Espanya els estudis així realitzats es poden comptar amb els dits d'una mà, però tot i que el seu rendiment en molts casos sigui escàs, creiem que és una via molt vàlida. Moltes crítiques es basen en la reducció de la família al seu estat biològic més pur o en les pautes de comportament físic, com si totes les famílies fossin nuclears⁷. Però les dades

³ A. Simon i Tarrés, «La población de Catalunya a comienzos del s. XVIII. Viejos y nuevos cálculos»; article publicat a les *Actes del Segon Congrés d'Història Moderna de Catalunya*. Pedralbes n. 8/1 pp. 155-162.

⁴ J. Nadal, «La població catalana al s. XVIII», a *Història de Catalunya*, Barcelona 1978, vol. IV, pp. 48-63 i 257-273.

⁵ A. Cabré i A. Torrents, «La elevada nupcialidad como posible desencadenante de la transición demográfica en Cataluña», a *Pre-actes del II Congreso de la Asociación de Demografía Histórica*, Alacant 1990, pp. 754-783.

⁶ M. Llonch i S. Sancho, «La movilidad en el marco de la transición demográfica: la Cataluña interior (1755-1900)», a *Pre-actes del II Congreso de la Asociación de Demografía Histórica*, Alacant 1990, pp. 734-753.

⁷ Per a la metodologia sobre la reconstrucció de famílies, veure Louis Henry, *Manual de demografía histórica*. Barcelona, 1983. A. Burgière, «Una geografía de

elaborades haurien de tenir la seva pròpia dinàmica en funció dels factors que contribueixen a la seva composició: clima, sanitat, tipus de poblament, espai de l'estada, any de collita, etc.

Sant Pere de Rubí i la seva comarca: ahir

Rubí, que al s. XVIII s'anomenava Sant Pere de Rubí, pertany a la comarca del Vallès Occidental. Limita al Nord amb Terrassa, a l'Est amb Sant Quirze del Vallès, al Sud amb Sant Cugat, a l'Oest amb Castellbisbal i al Nord-oest amb Ullastrell. Avui té una extensió de 32,01 Km², encara que al s. XVIII els límits de la parròquia eren més reduïts⁸. Després de la Guerra de Successió i per una decisió administrativa, va ser integrat en el corregiment de Mataró, però sempre havia estat més vinculat a la sots-vegueria del Vallès.

Durant tot el s. XVIII la població va anar augmentant constantment, incidint directament en el canvi del paisatge, transformant gran part dels originaris boscos d'alzines en conreus de vinyes, cereals i en plantacions d'arbres no autòctons, com els pins, molt més rendibles econòmicament. També va repercutir en el tipus d'hàbitat, passant d'un poblament dispers, basat en la masia com a nucli principal, a un poblament concentrat al voltant de l'església.

La població de la parròquia s'estimava (segons cens de 1717) en 327 habitants⁹, xifra exigua tenint en compte posteriors comprovacions¹⁰. Al 1787, és d'un 780 persones, quantitat molt diferent a

las formas familiares», dins el llibre *Las mil y una familias en Europa*. 1989, vol. I, p. 27: «Las familias reconstruidas reducidas a su historia biológica, procuraban al demógrafo un cómodo observatorio desde el que estudiar "in vitro" los ritmos y los mecanismos de reproducción de las poblaciones tradicionales. Pero debido a una tendencia natural de reificación del instrumento que habían construido, los historiadores demógrafos acababan por actuar como si las familias reconstruidas fuesen reales y por pensar que todas las familias en la edad moderna tenían una estructura nuclear».

⁸ El terme de St. Cugat incloïa 8 masies que des de l'any 1885 pertanyen al de Rubí. Durant el s. XVIII al terme de Rubí hi havia un total de 29 masies; a finals del s. XIX, 43.

⁹ A.M.H.B. Ms. A-18 1719 *Cataluña numerada en sos termes, en ses cases y personas. Any 1719*. Pierre Vilar, *Catalunya dins l'Espanya Moderna*. Barcelona, 1986. Vol. III, pp. 143-144.

¹⁰ Una reconstrucció nostra en funció del Cadastre de la Taxació General de 1717, el Cadastre de 1718 i la reconstrucció de famílies que hem fet per aquesta població, ens dóna una xifra de 355 hab. aproximadament. Una altra via d'estudi en funció de

les 345 persones del recompte oficial de Floridablanca. Aquestes disparitats, gairebé d'un 44%, es poden explicar per l'error del funcionari encarregat d'agrupar tots els qüestionaris d'aquests censos, assignant la població de Rubí a Castellbisbal i viceversa, o bé per un error de transcripció del document original¹¹.

Per a la comarca disposem d'informació seriada als registres parroquials de quatre poblacions¹² que representen un 40% pel cens de 1717 i un 38% pel cens de 1787. Aquesta informació es complementa amb les ànimes de comunió descrites a les visites

les taxes de natalitat, amb una natalitat d'un 40 ‰ dona un total de 493 persones, xifra molt diferent a les 327 censades oficialment.

¹¹ Per comprovar aquesta xifra hem utilitzat dues vies que constaten aquesta afirmació: a) la utilització de les Ànimes de Comunió, registrades als llibres de Visites Pastorals de l'Arxiu Diocesà de Barcelona, atorga a Rubí unes 700 Ànimes de Comunió, que amb el 25% d'albats sumen un total de 875 persones. V. el quadre 2. b) la població teòrica estimada per Rubí, amb unes taxes del 40 ‰ és de 1084 hab., i per unes taxes del 45 ‰ de 963 hab. V. el quadre 3.

¹² Malauradament només disposem de la informació dels registres de 4 poblacions, existint a tota la comarca un total de 21. Els registres parroquials són una font d'indubtable valor per a la demografia històrica, no només per la importància quantitativa dels recomptes que estableixen les tendències de la població, ja siguin els registres de baptismes definint creixements o davallades de la població, ja siguin les defuncions —sempre relacionades amb la variable natalitat— ens localitzen les crisis de mortalitat. Per últim, els matrimonis ens determinen les taxes de nupcialitat. Aquesta investigació seriada, anomenada «mètode anglès», ens pot enriquir més amb la introspecció en el propi registre. No tan sols és important el nombre, sinó també la data, els noms dels pares i el lloc de residència. Tot això seria vàlid per als tres registres ja esmentats.

De la documentació baptismal es pot extreure —a banda de la reconstrucció familiar— el mes de concepció, el temps que passa entre la data de naixement i la del bateig, normalment molt curt en prevenció d'una possible mort. La mort dels albats, que incideix sobre la mortalitat infantil, la importància del tipus d'òbit, si el difunt ha fet testament o no, i l'edat d'aquest són els trets més importants que es poden analitzar als registres de difunts.

Dels matrimonis es pot deduir ràpidament l'estat civil del esposos, la procedència d'ells i la de la seva família. Aquests registres tenen un gran valor per investigar els moviments de la població, les migracions.

Amb tot, els registres parroquials no són una font exempta de crítiques. El que primer crida l'atenció és que moltes fitxes queden incompletes a causa, potser, del comportament rutinari del capellà, que no respecta la normativa establerta pel Concili de Trento. El lloc de residència tampoc és un indicador massa fiable, com tampoc no ho és l'edat de defunció, ja que en molts casos és aproximada, com es comprova posteriorment a la fitxa de naixement. Per a més informació sobre l'enumeració de les poblacions del Vallès Occidental, veure P. Vilar, *Catalunya dins l'Espanya Moderna*. Barcelona, 1986. Vol. III, pp. 143-144.

pastorals que es van realitzar al 1758, 1771, 1778 i 1781; d'elles obtenim tres quadres (veure quadres 1, 2 i 3)¹³.

Les xifres que reflecteixen els quadres són una petita aportació al debat historiogràfic sobre l'augment de població a la Catalunya del s. XVIII. La nostra intenció no és aprofundir en el tema, però la mostra que aportem pot ser vàlida per al debat.

Si analitzem els quadres descrits, observem el següent:

— utilitzant les dades de la població extrapolada de 1717 i els recomptes existents a les visites pastorals dels anys 1778 i 1781, tenim un resultat d'un 1,8% anual.

— El creixement, via població estimada per extrapolació, és d'un 1,1% anual (taxa d'un 40 ‰ de natalitat) entre ambdós segles.

Ja va quedar reflectit amb anterioritat el creixement català utilitzant aquesta metodologia. L'augment exposat d'un 1,1% de mínim i un 1,8% de màxim, no contradueix l'anterior, perquè és el d'una comarca amb una vitalitat econòmica molt important dins del marc de la Catalunya que estudiem¹⁴.

És inqüestionable, pel que acabem de veure, que estem en un segle de transformacions, de canvis que incideixen a les parròquies de la comarca i canvis en el que podríem denominar la seva cèl·lula fonamental de suport: la família.

1. Nupcialitat, el primer indicador

Un estudi sobre els «nuclis conjugals»¹⁵ dona una primera aproximació al que podríem anomenar «pautes globals», que

¹³ Les visites pastorals, font poc utilitzada fins ara, tenen moltes possibilitats per als estudis demogràfics. En la relació de l'estat de la parròquia s'inclou —a partir del s. XVIII— un nou apartat, les ànimes de comunió; la quantitat esmentada es pot classificar com a fiable en la mesura que l'Església té un control sobre la població, tot i l'arrodoniment de les xifres per part del capellà. A les ànimes de comunió queden exclosos els albat, però hem fet un índex correctiu d'un 25% més, que és el recomanat en una població teòrica. Per la localització d'aquesta font veure: Arxiu Diocesà, secció «visites pastorals», vols. 82-84-87. Per a les dades extretes de Terrassa, v. J.M. Benaul i altres, *Història de Terrassa*. Terrassa, 1987. Per a Rubí, v. C. Bencomo i altres, *Aproximació a la Història de Rubí*. Rubí, 1986.

¹⁴ Per a una millor informació en d'altres aspectes com els econòmics i socials, veure els dos llibres ja citats en la nota anterior: *Història de Terrassa i Aproximació a la Història de Rubí*. V. també P. Vilar, *Catalunya dins...*, op. cit.

¹⁵ Optem per la consideració «nuclis conjugals» com la composició familiar matrimoni amb fills, coexistint o no amb els pares. Per aprofundir en aquesta

Quadre 1. Població estimada segons taxes de natalitat (35-40-45 %) al cens de 1717-18

Població	Anys	Naix.	X	Cens	Taxa nat.	35 %	40 %	45 %
Terrassa	1716-20 21-25	1044	108,4	1835	56,89 %	3097	2700	2408
Sentmenat	1712-22	303	27,54	663	41,53 %	787	688	612
Rubí	1712-22	217	19,72	327	60,30 %	563	493	438
Sant Cugat	1712-22	387	35,18	534	65,88 %	1005	879	781
TOTALS		1951		3359	56,15 %	5452	4760	4239

polèmica, veure F. Chacón Jiménez i J. Martínez López, «La historia de la familia en España durante la Edad Moderna. Notas para una reflexión metodológica», a *Homenatge al Dr. Sebastià García Martínez*. Vol. I, pp. 337-353. Veure també James Casey, «El concepte de família en l'Antic Règim» a *L'espai viscut. Col.loqui internacional d'història local*. 1989, pp. 207-224.

Quadre 2. Població de la comarca 1778-1787. Cens i visites pastorals

Població	1787	Ànimes de comunió	+25 % d'albats
Cerdanyola	284	180 (78)	225
Terrassa	4076	2578 (78)	3346
Viladecavalls	103	133 (78)	166
Castellar	850	998 (78)	1247
St. Llorenç Savall	553	743 (78)	928
Matadepera	219	216 (78)	270
Rubí	345	700 (78)	875
Castellbisbal	715	300 (78)	375
Ullastrell	79	80 (78)	100
Ripollet	630	400 (81)	500
Sabadell	2236	1700 (81)	2125
Barberà	162	130 (58)	162
Gallifa	121	260 (81)	325
Caldes de Montbui	1694	1300 (81)	1625
Sentmenat	906	1000 (81)	1250
Palau de Plegamans	429	200 (71)	250
Santa Perpètua	432	300 (81)	375
Polinyà	93	120 (81)	150
Montcada i Reixac	719	400 (81)	507
Sant Cugat	1046	871 (81)	1088
Vacarisses	657	—	—
TOTALS	16349		15889

Quadre 3. Població estimada segons taxes de natalitat (35-40-45 %)

Població	Anys	Naix.	X	Cens	Taxa nat.	35 %	40 %	45 %
Terrassa vila	1781-90	1439	143,90	2933	49,06 %	4411	3579	3197
Terr. terme	1771-80	525	52,50	1143	45,93 %	1500	1312	1166
Sentmenat	1782-92	508	46,18	906	50,97 %	1319	1154	1026
Rubí	1782-92	477	43,36	345	125,69 %	1238	1084	963
Sant Cugat	1782-92	604	54,90	1046	52,48 %	1568	1372	1220
TOTALS		3553		6373		9736	8519	7572

Diferència estimada i percentatge de les poblacions amb registre

	Cens	% creix.	40	% creix.	45	% creix.
1717-18	3359	100	4760	100	4239	100
1787	6373	189	8519	179	7572	178

Població estimada per extrapolació

	1717-18	1787	% creix.	Creix. anual
Vallès Occidental				
Cens oficial	8588	16141	87,9 %	1,2 %
Taxa 40 %	12109	21467	77,2 %	1,1 %
Taxa 45 %	10280	19046	85,2 %	1,2 %

serveixen, comparativament amb les d'altres poblacions, per estudis generalitzats. Aquests acostumen a ser necessaris per establir un punt de partida.

A Sant Pere de Rubí la mitjana d'edat de les joves casades en primeres núpcies es fixa, entre 1720-1789, en 24,15 anys¹⁶. Les xifres globals que disposem per a Catalunya presenten al s. XVIII un retard en l'edat d'accés, en comparació a l'anterior centúria, tal i com es veu en aquest quadre¹⁷:

Quadre 4. Mitjana d'edat en primeres núpcies

S. XVII	DONES	HOMES
Setcases (Ripollès)	21,2	26,1
Sant Feliu de Llobregat (Baix Llobregat)	21,8	27,8
Balsareny (Bages)	25,2	26,3
Calonge (Baix Empordà)	25	—
Abrera (Baix Llobregat)		
1 ^a meitat del segle	22,2	27,8
2 ^a meitat del segle	22,9	28,7
Rocafort i Vallverd (Conca de Barberà)	19	23,6
S. XVIII	DONES	HOMES
St. Pere de Riudebitlles (Alt Penedès)	22	27
Rocafort i Vallverd (Conca de Barberà)	21,98	28,33
Sant Pere de Rubí (Vallès Occidental)	24,15	30,31
Vilanova i la Geltrú (Garraf)	23,8	—

Si ens referim al nostre cas particular, és important veure l'evolució d'aquesta edat. A principis de segle la mitjana d'edat de les dones és de 21 anys i cap a 1780 s'endarrereix fins als 25. Els índexs de nupcialitat, agafant com a base els anys 1690 i 1710,

¹⁶ V. al final d'aquest article els quadres 15 i 16: Edat de les dones ne pprimeres núpcies.

¹⁷ El quadre l'hem extret de l'article d'A. Simon, «La familia catalana en el Antiguo Régimen» dins el llibre de J. Casey i altres, *La familia en la España Mediterránea (ss. XV-XIX)*, Barcelona 1987, p. 79. Les dades de Rocafort i Vallverd per al s. XVII estan extretes del llibre de V. Gual i Vilà, *Vida i mort a la Conca de Barberà a l'Edat Moderna (Rocafort de Queralt ss. XVI-XVIII)*. Tarragona, 1988.

s'incrementen un 50% al 1731-50 i es dupliquen al 1771-90. La relació no sembla clara. Aquest procés té una explicació. Les dues estirades de la nupcialitat es desenvolupen després de fets històricament comprovats. Acabada la Guerra de Successió trobem el primer increment, fruit de l'alliberament de la guerra i de la necessitat de continuar el llinatge familiar sense cap impediment, com ara la mort i/o l'absència d'un mercat matrimonial estable i rentable, amb la conseqüent inclinació pel matrimoni mixt o exogàmic. La segona estirada es produeix tot just després de l'única crisi de mortalitat existent en el s. XVIII (1771-1777) i que va incidir a Rubí.

A la investigació realitzada no hem evidenciat una preferència pel matrimoni precoç de la pubilla, és a dir, la dona hereva única d'una casa. Dels 182 casos analitzats un per un i relacionant-los amb el seu nivell social, existeix la mateixa tendència d'edat entre les pubilles i les altres dones.

Resulta més problemàtica la mitjana d'edat al matrimoni en el cas dels homes. A St. Pere de Rubí és de 30 anys, xifra molt tardana, per no massa fiable, a causa dels errors detectats en els càlculs fets pel capellà. El que comprovem és que els homes tendeixen a accedir tard al matrimoni. D'alguns treballs realitzats s'observa una edat compresa entre els 27 i els 30 anys¹⁸, el que genera una diferència substancial en l'edat combinada dels esposos, entre 4 i 6 anys .

Pare, d'on ve?

Existeix una preferència per cercar parella a les poblacions properes, com es comprova en aquest quadre:

Quadre 5. Procedència dels esposos

Rubí	630	51,89 %
Vallès Occ. (sense Rubí)	315	25,94
Baix Llobregat	85	7
Barcelonès	24	1,97
Bages	20	1,64
Alt Penedès	15	1,23
Anoia	14	1,15
Vallès Oriental	10	0,82
Osona	10	0,82
Solsonès	7	0,57

¹⁸ V. al final d'aquest article el quadre 14: Edat dels homes de primeres núpcies.

França	4	0,32
Berguedà	2	0,16
Baix Ebre	2	0,16
Baix Penedès	2	0,16
Garrotxa	1	0,08
La Selva	1	0,08
Urgell	1	0,08
Procedència desconeguda	71	5,84
TOTAL	1214	

Dels diferents tipus de matrimonis deduïm:

Quadre 6. Origen dels esposos

Marit de Rubí amb muller de Rubí	147	27,2 %
Marit de Rubí amb muller forana	204	37,5
Marit forà amb muller de Rubí	106	19,48
Marit forà amb muller forana	87	15,99
TOTAL MATRIMONIS	544	

El tipus de matrimoni preferent és el mixt, fet que revela una mobilitat de la població encara que només fos de radi petit. El 56,91% dels matrimonis celebrats a Rubí són d'aquells en que un dels dos cònjuges és de fora, davant el 27,02% dels matrimonis "purs", on els dos són de la parròquia. Podem parlar també d'un major nombre de dones que s'han de desplaçar per casar-se i viure a la parròquia del marit.

Els nouvinguts que arriben en major nombre són els de les poblacions més properes, amb un percentatge del 25,94%, trobant-se aquests en un radi de 20 quilòmetres; fins i tot són les poblacions situades a menys de 10 quilòmetres, les que aporten més de la meitat d'aquest percentatge.

El per què d'aquest moviment d'immigració, té tres explicacions: la primera és la proximitat de la capital, Barcelona, a tres hores de camí pel traginer, que afavoreix l'intercanvi comercial de la producció interior. Una segona, i que està lligada amb la primera, són els productes comercialitzats a Barcelona, que impliquen una demanda i per tant un increment de la producció: vi, aiguardent, canem i seda. Això provoca a Rubí noves rompudes i roturacions, tenint com a conseqüència ineludible la captació de mà d'obra. Que la parròquia tingui una població escassa, concentrada a les masies i amb moltes

terres per treballar, afavoreix tot aquest dinamisme d'atracció d'immigrants.

La recomposició familiar: els matrimonis de segones núpcies

S'ha intentat analitzar en molts casos aquest tipus de matrimoni com una unió que ajudava al creixement demogràfic i suplía aquells que havien sofert la presència de la mort d'un dels dos contraents.

Analitzats els matrimonis cas per cas, ens queda el dubte de si realment són relacions que ajuden a l'equilibri demogràfic en l'Antic Règim. Aquestes relacions s'estableixen per un codi social del paper de l'individu dins la família, per tant, es busca l'equilibri familiar abans que la descendència.

El resultat de la quantitat i percentatge dels successius matrimonis dels rubinencs serà aquest:

Quadre 7

	N. de casos	Percentatge
a) Segones núpcies d'ell Segones núpcies d'ella	40	7,61 %
b) Segones núpcies d'ell Primeres núpcies d'ella	41	7,80 %
c) Primeres núpcies d'ell Segones núpcies d'ella	44	8,76 %
TOTAL	125	24,17 %

a) Matrimonis de segones núpcies d'ambdós cònjuges.

Dels 40 matrimonis només s'ha pogut fer el seguiment de 17, els únics dels que teníem registrada la data del primer casament. Amb tot podem establir algunes tendències:

— No tots els matrimonis guarden «l'any de plor» establert per l'Església. Hi ha 5 casos que es casen abans de l'any de viduïtat (entre els 5 i els 12 mesos).

— L'edat de casament és bastant alta (Joan Majó té 70 anys quan es torna a casar). La mitjana d'edat de l'home és de 48,8 anys, mentre que la de la dona és de 36,6 anys.

Els pares dels cònjuges sovint ja són morts, el que implica l'absència generalitzada d'un control patern.

— Aquests matrimonis no suposen una regeneració de la població, ja que no solen tenir fills: només hi ha 8 casos amb descendència i aquesta mai és nombrosa.

— La procedència dels esposos és prou variada, el que indica una mobilitat de la població; hi ha 6 exemples en que els dos són de fora i només 3 casos en que els dos són de la parròquia.

b) Matrimonis de segones núpcies d'ell i primeres d'ella.

Dels 41 matrimonis, només 19 han pogut ser estudiats. Les pautes observades són:

— L'interval entre la viduïtat d'ell i el nou matrimoni és generalment curt: hi ha 8 casos que es casen abans de l'any (Miquel Vilanova i Maria Gras només triguen 2 mesos). La causa d'aquesta rapidesa per tornar-se a casar, sobretot per part dels vidus, pot estar en la urgència de trobar una mare pels seus fills, en la necessitat de tenir resoltes les diverses feines de la llar o del mas i en obtenir una ajuda pel treball del camp.

— L'edat de la dona és aquí més baixa: 25,8 anys de mitjana, mentre que la del vidu és de 37,6 anys.

— Tots els matrimonis estudiats tenen fills, excepte dos que tampoc n'havien tingut en primeres núpcies. La mitjana de fills és de 3.

— Degut a una manca d'oferta, és el vidu el que va a buscar dona fora de la població. Això succeeix en la meitat dels casos. Sembla prou clar que la dona es desplaça més que l'home per casar-se i que aquest està més subjecte a la terra.

c) Segones núpcies d'ella i primeres d'ell

S'han comptabilitzat 44 matrimonis, és el grup més nombrós; la causa creiem que està en la necessitat de buscar un suport econòmic per mantenir els fills —si n'hi havia— del primer matrimoni o bé simplement la de mirar de trobar una seguretat econòmica.

— Aquestes vídues solen tenir fills (dels 10 casos estudiats només 3 no en tenen).

— La mitjana d'edat de la dona és de 28 anys, mentre que la de l'home és de 34 anys.

— La procedència de les vídues i dels marits no és massa rellevant però cal dir que són més nombrosos els casos en que la dona és de fora i l'home de Rubí.

— L'interval de temps que passa entre el final del primer matrimoni i el segon és aquí més llarg. La mitjana és de tres anys, molt més tard que en el cas dels vidus. Ho podem atribuir al fet de ser dones?

La nupcialitat: una petita reflexió

Seria plausible observar la nupcialitat des d'un altre punt de vista. Està demostrat que l'alça d'aquesta afavoreix el creixement demogràfic (conjuntament amb els factors —que després analitzarem— de mortalitat i natalitat), no com a tret primordial però sí contributiu. La nostra hipòtesi per explicar l'augment de la nupcialitat es basa en que no solament és degut a un creixement de la població sinó que potser sigui ocasionat per un canvi de mentalitat social de la unió. El matrimoni, de mica en mica, no és vist com un pacte entre iguals, sinó més aviat com una relació de dues persones, fet que implica una relativa alliberació. Sempre que hem analitzat el matrimoni català hem fet servir una sola òptica dels comportaments, els que avui són els grans valedors de la tradició, però també s'han de tenir en compte altres actituds: la gent que es trasllada de parròquia en parròquia per celebrar les festes locals, pels romiatges i les festes que es feien a les ermites per venerar als sants i patrons, o la gent del poble que es relaciona amb d'altres als casaments, batejos i funerals.

Embastar tot això és difícil, sobretot quan els factors que poden ajudar no varien gaire; la diferència d'edat dels esposos es manté entre els 4 i els 6 anys i la tradició oral i escrita ens arriba a través d'aquells que tenen controlats els mecanismes d'aquesta maquinària, els que coneixen el nostre dret familiar¹⁹.

2. Natalitat i família. La seva constitució

L'inici de la vida del suposadament no desitjat: el «setmesó»

Existeix la vella tradició de que el setmesó sobreviu més fàcilment que el vuitmesó. Podria ser que aquesta creença emmascarés una altra realitat: una concepció abans del matrimoni.

¹⁹ F. Maspons i Anglèsell, *Nostre Dret Familiar. Segons els autors clàssics y les sentències del antich suprem tribunal de Catalunya*. Barcelona, 1907.

Els esforços de l'Església per recloure el sexe al matrimoni tingueren els fruits desitjats, fins a cert punt. Els estudis sobre el nivell de concepcions pre-nupcials a Europa²⁰ revelen que Espanya i Escandinàvia són els països que tenen uns percentatges més baixos, entre un 3% i un 4%. A Catalunya, malgrat que hi ha pocs treballs, el tant per cent no varia respecte al d'Espanya²¹.

Un 3,6% del total de famílies estudiades no és una dada global rellevant. Es més interessant indagar qui eren, d'on venien, quin ofici tenien, quants mesos passen des del casament fins al primer fill, veure quin fou el mes de la fecundació, on vivien i si havien mort els pares.

Un estudi detallat família a família, relacionat amb el cas que ens ocupa, assenyala algunes pautes interessants:

— Hi ha un major nombre de matrimonis de primeres núpcies. Analitzant l'espai físic, aquest revelava que hi havia una proximitat per treball ja sigui en la mateixa masia o bé en un local obert al públic: ferreria, fusteria...

— En cap cas s'ha trobat al fill d'una família pagesa benestant, ni els primogènits ni els fadrísters. El control és més estricte a mesura que ascendim de categoria social.

— Quasi sempre es tracta de persones foranes i gairebé en tots els casos un dels pares de la parella ha mort; això implica una autoritat paterna molt diluïda o llunyana, que comportava un escàs control mental i físic.

Quants fills?

Establir la mitjana de fills per matrimoni és la primera fita per analitzar la formació de la llar. La mitjana global de tots els casos estudiats és de 4,8 fills²². Aquest indicador tan asèptic no tindria sentit si no es relaciona amb dues vessants: l'anàlisi comparat amb d'altres poblacions, d'una banda i la relació existent entre tamany familiar i nombre de fills, de l'altra.

²⁰ Un bon treball de síntesi i d'aportació de noves dades és el llibre de Michael W. Flinn, *El sistema demogràfic europeu, 1500-1820*. Barcelona, 1989.

²¹ V. Gual, *Vida i mort...*, op. cit., no troba cap concepció pre-nupcial al s. XVIII; per això no significa que no existeixin «relacions sexuals anteriors al matrimoni» i que el matrimoni «doni llum verda a la procreació» p. 130.

²² Per a la metodologia veure L. Henry, *Manual de demografia històrica*. Barcelona, 1983. V. el quadre 17: Estudi de les famílies de Rubí (1678-1790).

Les variacions del nombre de fills en funció de l'edat al casar-se no existeixen o són mínimes²³. No pel fet de casar-se abans tenen més fills. Existeix però una concentració progressiva cap a la variable cinc, independentment de si sobreviuen o no.

En relació amb d'altres pobles hi ha unes brusques oscil·lacions en les mitjanes, que el professor José Manuel Pérez García atribueix a una inadequada metodologia a causa de la mediocritat del registre, o bé a la gran quantitat de famílies que queden obertes. Aquestes variacions van des dels 3,3 fills a Vilafranca fins als 6,1 de Setcases²⁴.

Tampoc s'ha d'oblidar que en aquesta variable intervé un factor que la determina, la defunció prematura d'un dels dos cònjuges²⁵. Un 38% de les famílies, o dit en altres termes, més d'una de cada tres, no superen els 20 anys de durada. D'aquest 38%, un 17% no arriba ni als 9 anys. Per tant la duració mitjana s'estableix en 26 anys.

Hem comprovat que el que podríem denominar "esterilitat física" és gairebé inexistent. Dels 112 casos investigats, tan sols 3 presentaven les condicions per a ser estrils, la resta de parelles sense fills tenien una mitjana d'edat al casar-se de 44 anys pels homes i de 41 per a les dones en primeres núpcies.

S'ha parlat molt sobre els intervals en els naixements realitzant una investigació des d'una òptica doble: una primera si existia algun tipus de control sobre la natalitat, dedut per l'espai dels intervals²⁶, i una segona, si es produïa una disminució d'aquests quan un dels fills moria de forma sobtada.

Malgrat sigui una veritat prou sabuda, no existia un sistema preventiu. Dues tercers parts dels intervals s'inclouen dins el període de 0 a 30 mesos, com es comprova en el quadre 8.

Una altra qüestió per analitzar són els diferents ritmes dels intervals o les peculiars característiques que se'n detecten:

a) En les dones casades de 15 a 19 anys en el període protogenèsic, l'interval és d'una mitjana de 22 mesos, mentre que en

²³ V. el quadre 18: N. de fills segons l'edat al casar-se (1678-1790).

²⁴ J. M. Pérez García, «La historiografía en Demografía Histórica española durante la Edad Moderna: un estado de la cuestión» a *Manuscrits* n. 8, Gener 1990, pp. 41-70.

²⁵ 41 de les 109 famílies classificades com a MC2B (coneixem el seu inici, formació i final de la unió, a més de l'edat de la núvia pel registre de decés) no arriben a una durada mitjana de 20 anys; 6 24 de les 62 classificades com a MC2A (sabem l'edat de l'esposa pel registre de baptisme) no tenen una duració de més de 20 anys.

²⁶ M.W. Flinn, *El sistema ...*, op. cit. p. 69.

les de 20 a 24 s'estima en 14. No pel fet de casar-se abans tenen el primer fill més ràpid. La causa pot estar en la formació biològica de les dones de 15 a 19 anys, menys formades sexualment, i/o també en un control patern, més accentuat si la parella vivia amb els pares.

Quadre 8. Agrupació d'interval·ls de famílies de 5 o més fills

Interval·ls abans de 1750			Interval·ls després de 1750		
00-18	12	17,14 %	00-18	15	20,54 %
19-30	26	37,14 %	19-30	33	45,20 %
31-48	25	35,71 %	31-48	17	23,20 %
+ 48	07	10 %	+ 48	08	10,95 %
TOTALS	70		TOTALS	73	

b) Deixant de banda l'edat de contraure matrimoni, hi ha un lleuger salt en l'espai entre el segon i el tercer fill.

Quadre 9. Taula mitjana bruta d'interval·ls de famílies de 5 o més fills

	-1	-2	-3	-4	-5	-6	-7	-8
<1750	18,7	24,1	35,8	31,2	32,2	33,4	28,6	30,3
>1750	20,8	23,4	33,4	29,1	29,1	39,4	30,6	32,2

c) Es evident que la dona procrea mentre li dura el període fèrtil, sempre que no es trunqui la relació.

d) Són difícils d'establir les causes que provoquen els interval·ls superiors del penúltim i l'últim fill. Pot existir una menor pulsio sexual en la parella fruit d'una impotència masculina o d'un desig d'establir un límit familiar.

Edat a la darrera maternitat, temps de constitució de la família i tamany d'aquesta

Si ja hem assenyalat que el període fèrtil de la dona és ampli, no existeix en canvi un retrocés en l'edat a la darrera maternitat al llarg del segle XVIII (veure quadre 10).

Si l'edat en casar s'endarrereix durant la centúria i l'edat a la darrera maternitat es manté, són altres les causes que exciten el creixement de la natalitat i per tant, de la població. Aquestes poden

estar relacionades amb la reducció de la mortalitat adulta, amb el consegüent increment de l'esperança de vida —sense deixar de banda la desaparició de la mortalitat catastròfica— però també per una causa més directa: l'augment de la nupcialitat, fruit del matrimoni de tendència exogàmica.

Quadre 10. Edat a la darrera maternitat

Anys	15-19	20-24	25-29
Abans de 1750	33,50	35,00	—
Després de 1750	33,50	34,50	37,50

El temps de constitució de la família²⁷ pot variar en funció del nombre de fills. Les cotes estan entre els 10 anys i els 17, explicant així aquesta amplitud del període fèrtil de la dona.

També hem analitzat el tamany de les famílies contrastant les llars del nucli de la població amb les de les masies disperses i el resultat obtinguts: 8,2 habitants a les masies davant dels 4 habitants a les cases concentrades a la parròquia²⁸. La relació és clara: les masies que ostenten la major concentració de terres i propietats amb un nivell econòmic més elevat, presenten un tamany familiar més gran que les llars properes al nucli parroquial.

3. El problema de la mortalitat

El gran cavall de batalla i motiu de controvèrsia per als historiadors de la demografia, no és detectar una reducció de la mortalitat anciana i un augment de l'esperança de vida, sinó concretar primer les causes determinants del retrocés de la mortalitat catastròfica i després de l'anciana²⁹.

No és l'objectiu d'aquest estudi aprofundir sobre el tema, malgrat que tindria certs punt de partida que serviren de pont a les idees

²⁷ Entenem per temps de constitució de les famílies des de la data de casament fins la data de naixement del darrer fill.

²⁸ A.H.M. Cadastre de 1729. Les dades estan tretes de la relació família/casa.

²⁹ Un bon article per intentar analitzar el per què de la reducció de la mortalitat, implicant el creixement demogràfic, és el de V. Pérez Moreda, «Hambre, mortalidad y crecimiento demográfico en las poblaciones de la Europa Preindustrial» a *Revista de Historia Económica*. Madrid, 1988, año VI, n. 3. pp. 707-735. També per al tema «Pestes», veure J. L. Betrán, «Sociedad y peste en la Barcelona de 1651», a *Manuscrits*, n. 8, gener 1990, pp. 255-282.

presentades per Perrenourd a l'entorn de Mckeown³⁰. Si com sembla comprovat, la reducció de la mortalitat a llarg termini ha d'entendre en estreta relació amb la biologia i amb una millora de les condicions naturals³¹, establirem primer els signes de la mortalitat a Rubí per analitzar-les després en el seu contexte i medi geogràfic.

La mortalitat neonatal i postnatal no sofreix variacions que indiquin un procés de millora del part i de l'atenció post-part. Les taxes fins i tot denoten un lleuger increment:

Quadre 11. Mortalitat neonatal i postnatal

	1680-1715	1720-1750	1751-1790
Base	1000	1000	1000
-1 (*)	173	206	246
-2 (*)	60	47,6	30
TOTAL	233	253,6	276

(*) -1 = No arriben al primer any

-2 = Nascuts morts

És a les taxes de supervivència on comencen a detectar-se canvis importants. La mortalitat més elevada es produeix entre els nens d'un a cinc anys i és en aquesta etapa quan les generacions pateixen la pèrdua de fins la meitat dels seus efectius³². Però és cap a la segona meitat del s.XVIII quan hi ha una major supervivència de les edats compreses entre els 5 i els 15 anys.

Quadre 12. Taxes de supervivència

Anys	1680-1715 (108 = 1000)	1720-1750 (218 = 1000)	1751-1790 (554 = 1000)
1	759	701	739
5	509	431	529
10	314	389	494
15	277	357	487

³⁰ A. Perrenourd, «Atténuation des crises et déclin de la mortalité» a *Annales de Démographie Historique*. París, 1989. pp. 14-16.

³¹ A. Perrenourd, «Atténuation des crises...», art. cit., pp. 27-28.

³² La possible causa de l'elevada mortalitat infantil durant aquestes edats és la verola. V. J. Nadal, «La población...», *op. cit.*, p. 261..

Aquesta reducció de la mortalitat i l'increment de la supervivència pot generar una discussió inacabable sobre les arrels d'aquest recés des de dalt. Nosaltres subratllaríem dues idees, exposades ja per Mckeown, perquè pensem que són importants. Una primera és la presència constant del cirurgià d'acadèmia a la parròquia, incidint en una millor atenció cap el malalt. No es tracta de debatre l'avanç de la medicina, sinó més aviat la importància de la prevenció i l'atenció. Com es comprova, la ratio de metges, cirurgians i apotecaris és creixent de forma quantitativa en el s. XVIII, respecte al s. XVII³³.

Quadre 13. Ratio assistència sanitària/població

TERRASSA						
	S. XVII			S. XVIII		
	N.	Població	Ratio	N.	Població	Ratio
Metges	18	1640-2328	1/129	21	4119	1/196
		1686-1248	1/69			
Cirurgians	15	1640-2328	1/155	35	4119	1/117
		1686-1248	1/83			
Llevadores	1	1640-2328	1/2328	16	4119	1/257
		1686-1248	1/1248			
Apotecaris	10	1640-2328	1/232	21	4119	1/196
		1686-1248	1/124			
RUBÍ						
Metges	—	—	—	—	—	—
Cirurgians	—	—	—	3	325	1/108
Llevadores	—	—	—	—	—	—
Apotecaris	—	—	—	—	—	—

La segona idea està relacionada amb la millora de la sanitat pública. La informació de la cúria de l'Ajuntament en aquesta matèria —amb l'entrada de l'aparell burocràtic dels Borbons— esdevé millor, afavorint així la prevenció de les malalties i pestes³⁴; es reben els comunicats en un termini mínim de 15 dies i un màxim de 30. Els

³³ Les llevadores també augmenten però no és relacionen amb la millora. D. Montañá, «Aspectes sanitaris dels arxius de les parròquies del terme i la vila de Terrassa als ss. XVI-XVII i XVIII». Resum de tesi de Medicina. Universitat de Barcelona, 1986.

³⁴ V. l'apartat de Sanitat al llibre *Aproximació a la Història de Rubí*, pp. 129-132.

canals de difusió de les ordres de l'administració progressen respecte al s.XVII incidint així sobre la rapidesa d'actuació de l'Ajuntament.

Consideracions finals entorn del creixement i la família

Tot i que a Catalunya els censos del s. XVIII són més fiables que les talles i fogatges anteriors, convé fer-ne una revisió a l'alça. Al Vallès Occidental, s'ha confirmat utilitzant dues vies d'investigació diferents: la font de les ànimes de comunió en les visites pastorals i l'extracció de la població teòrica en funció de les taxes de natalitat.

El marc d'aquest creixement català, segons el professor A. Simon, queda fixat en un 0,62%. Al Vallès Occidental s'establiria entre un 1,1% (taxes de natalitat) i un 1,8% (visites pastorals). Si l'increment de la població és un fet comprovat, és més difícil determinar la relació que hi ha entre nupcialitat, natalitat i mortalitat.

A St. Pere de Rubí nupcialitat i mortalitat són variables que presenten canvis importants que condicionen el creixement; no passa el mateix amb la natalitat. Els canvis poden estar provocats per dos agents:

— Augment de la nupcialitat, fruit de l'aportació de contraents foranis, produïnt-se així un creixement de les migracions; gairebé dos de cada tres matrimonis són d'una altra població (un d'ells o bé tots dos), essent la dona la que més es desplaça.

— Reducció de la mortalitat ordinària i pràctica desaparició de la catastròfica; una mortalitat que comença a reduir-se des de dalt. Es a partir dels cinc anys quan s'observa aquest canvi substancial. Cap a finals del s. XVII i comenament del XVIII, una generació perdia quasi les tres quartes parts dels seus efectius abans d'arribar als quinze anys; durant la segona meitat del XVIII les taxes de supervivència són molt superiors: quasi la meitat d'una generació ja passa la barrera dels quinze anys.

Sense cap ànim de generalitzar, les famílies de Rubí estaven constituïdes aproximadament per vuit membres a les masies i quatre el nucli de la parròquia, establint-se una mitjana d'edat d'accés al matrimoni de 24,15 anys per les dones i de 30,31 anys pels homes.

D'altra banda, els matrimonis de segones núpcies no van suposar un redreç demogràfic.

El nombre de fills és de 4,8 per família, no existint pràcticament variacions en funció de l'edat de casament. L'alta natalitat està fortament marcada per la mortalitat infantil, sobretot de 0 a 5 anys. L'edat a la darrera maternitat és més prematura que a Europa, però

estava més determinada pel trencament de la relació (mort d'un dels cònjuges) que per la finalització del període fèrtil de la dona.

L'anàlisi dels intervals entre naixements, reflecteix que no hi ha una restricció intencionada de la concepció. S'observen ritmes peculiars en el període protogenèsic segons l'edat al casar-se; a partir dels vint anys en endavant, existeix un desig de tenir el primer fill ràpidament (una mitjana de catorze mesos) mentre que en el bloc de les dones casades entre els dotze i els dinou anys es retarda fins els vint-i-dos mesos. Com a possibles causes, apuntem la immaduresa sexual d'aquestes dones joves i/o la submissió al control dels pares.

Sens dubte, el s. XVIII es presenta com un segle de transició: elevada natalitat, pràctica desaparició de la mortalitat catastròfica, increment de les taxes de supervivència cap a finals del XVIII i endarreriment de l'edat d'accés al matrimoni en comparació amb el s. XVII, tant pels homes com per les dones. Aquests factors poden establir l'inici d'un canvi estructural en la població; però no podem deixar de banda un factor que hi contribueix: les migracions.

APÈNDIX

Quadre 14. Edat dels homes primeres núpcies

Edat (1)	Casaments (2)	Producte (1)x(2)=(3)	Edat-15 (4)	Producte (2)x(4)=(5)	Acum. (6)
15	2	30	0	0	2
17	2	34	2	4	4
18	4	72	3	12	8
19	2	38	4	8	10
20	2	40	5	10	12
21	4	84	6	24	16
22	3	66	7	21	19
23	4	92	8	32	23
24	8	192	9	72	31
25	6	150	10	60	37
26	13	338	11	143	50
27	5	135	12	60	55
28	13	364	13	169	68
29	13	377	14	182	81
30	15	450	15	225	96
31	12	372	16	192	108
32	11	352	17	187	119

33	10	330	18	180	129
34	11	374	19	209	140
35	5	175	20	100	145
36	7	252	21	147	152
37	1	37	22	22	153
38	2	76	23	46	155
39	4	156	24	96	159
40	2	80	25	50	161
41	1	41	26	26	162
42	4	168	27	108	166
46	1	46	31	31	167
48	2	96	33	66	169
51	1	51	36	36	170
Total	170	5068		2518	

La mitjana d'edat dels homes solters casats entre 1680-1780 és: $5068/170 + 0,5 = 30,31$ anys o bé $2518/170 + 15,5 = 30,31$ anys.

Quadre 15. Edat dones primeres núpcies (fitxes MC2A)

Edat (1)	Casaments (2)	Producte (1)x(2)=(3)	Edat-12 (4)	Producte (2)x(4)=(5)	Acum. (6)
12	1	12	0	0	1
15	1	15	3	3	2
16	3	48	4	12	5
18	3	54	6	18	8
19	2	38	7	12	10
20	11	220	8	88	21
21	5	105	9	45	26
22	4	88	10	40	30
23	6	138	11	66	36
25	3	75	13	39	39
26	7	182	14	98	46
27	2	54	15	30	48
28	2	56	16	32	50
31	2	62	19	38	52
32	2	64	20	40	54
33	4	132	21	84	58
37	1	37	25	25	59
39	1	39	27	27	60
Total	60	1419		699	

La mitjana d'edat de les joves casades entre 1680-1780 és: $1419/60 + 0,5 = 24,15$ anys o bé $699/60 + 12,5 = 24,15$ anys.

Quadre 16. Edat dones primeres núpcies (fitxes MC2B)

Edat (1)	Casaments (2)	Producte (1)x(2)=(3)	Edat-12 (4)	Producte (2)x(4)=(5)	Acum. (6)
12	2	24	0	0	2
13	2	26	1	2	4
14	1	14	2	2	5
15	1	15	3	3	6
16	2	32	4	8	8
17	2	34	5	10	10
18	5	90	6	30	15
19	6	114	7	42	21
20	5	100	8	40	26
21	5	105	9	45	31
22	7	154	10	70	38
23	6	138	11	66	44
24	6	144	12	72	50
25	3	75	13	39	53
26	5	130	14	70	58
27	4	108	15	60	62
28	1	28	16	16	63
29	2	58	17	34	65
30	5	150	18	90	70
31	2	62	29	38	72
32	5	160	20	100	77
33	4	132	21	84	81
34	1	34	22	22	82
37	1	37	25	25	83
	83	1964		968	

La mitjana d'edat de les joves casades entre 1680-1780 es: $1964/83 + 0,5 = 24,16$ anys o bé $968/83 + 12,5 = 24,16$ anys.

Quadre 17. Estudi de les famílies de Rubí entre 1678-1790

N. Fills	N. famílies	Proporció/1000	N. fills corresponents
0	37	122	0
1	22	72	22
2	22	72	44

3	21	69	63
4	27	89	108
5	78	257	390
6	25	82	150
7	22	72	154
8	30	99	240
9	5	16	45
10	1	3	10
11	10	33	110
12	3	9	36
Totals	303	1000	1372

Quadre 18. N. de fills segons grups d'edat al casar-se (1678-1790)

N. fills	12-19	20-24	25-29	30-34	34-40	40-80	N. fam.
0	4	4	4	4	3	11	30
1	3	0	1	5	0	2	11
2	1	5	2	6	0	0	14
3	1	3	3	5	1	0	13
4	4	5	4	6	0	0	19
5	8	27	11	3	0	0	49
6	3	8	2	2	0	0	15
7	2	7	3	0	0	0	12
8	7	10	5	1	1	0	24
9	1	2	0	1	0	0	4
10	1	1	0	0	0	0	2
11	4	5	0	0	0	0	9
12	2	0	0	0	0	0	2
Mitj.	5,67	5,63	4,51	—	—	—	204

CARMEN BENCOMO MORA

Llicenciada en Història Moderna, U.B.

DOLORS IBÀNEZ MAS

Llicenciada en Història Moderna, U.A.B.

FRANCISCO LÓPEZ MOLINA

Llicenciat en Història Moderna, U.A.B.

Resumen: Los autores, partiendo del estudio detallado de una pequeña comunidad rural catalana del siglo XVIII, se plantean ls

causas reales de su crecimiento demográfico a lo largo de la centuria analizando las diversas variables demográficas: fecundidad, nupcialidad y mortalidad.

Summary: The authors, starting from a detailed study of a small rural community at the XVIIIth century, try to figure the real causes of their demographic growth throughout the century, analyzing the different demographic rates: fecundity, nuptiality and mortality.